

Kristina Jessen Hansen

Følelser i politik: en ny tilgang til at forstå politisk adfærd

Følelser bliver ofte anset for at være problematiske i et demokratisk samfund, hvor rationaliteten efter sigende bør råde. Men følelser er reelt uomgængelige i politik, fordi politik handler om mennesker, og følelser gennemsyrrer al menneskelig beslutningstagning. Denne artikel giver en introduktion til forskningen i følelser i politik, der er inde i en hastig udvikling i disse år. Artiklen behandler, hvad følelser er, og giver et overblik over en række specifikke følelsers funktioner, eksempelvis vrede, medfølelse og frygt, samt deres konsekvenser for politisk adfærd. Med afsæt i seks udbredte misforståelser runder artiklen af med at opstille seks principper for, hvordan følelsers betydning for politik kan forstås.

Nøgleord: følelser, politisk psykologi, holdningsdannelse, politisk adfærd

Lige siden filosofferne i det antikke Grækenland formulerede de første tanker om det ideelle samfund, har følelser været mødt med skepsis. Følelser har været anset for at være fornuftens onde tvilling, der stod klar til at franarre os evnen til at tænke rationelt og lede os på afveje. Platon mente eksempelvis, at hovedet var det ophøjede hjemsted for fornuften (*reason*), mens følelserne (*the passions*) hørte til længere nede omkring brystkassen og maven (Haidt, 2003: 852). Også i moderne tid bliver politik ofte fremstillet som en kamp mellem fornuft og følelser, og man hører ofte opfordringer til, at vi alle – og naturligvis mest dem vi er uenige med – skal tænke rationelt og forholde sig til fakta i stedet for at lade følelserne råde.

Hvis vi vender blikket mod den politologiske litteratur, ser man ofte, at følelser bliver behandlet som en form for residualkategori, der kan hjælpe med at forklare, hvorfor folks beslutninger ikke er rationelle. Teorien om begrænset rationalitet (*bounded rationality*), der særligt bruges indenfor offentlig forvaltning og økonomi, er et eksempel (fx Shafran, Jones og Dye, 2020: 1). Selvom teoriens store betydning *nappe* kan overvurderes – særligt i forhold til dets opgør med antagelsen om, at menneskelig beslutningstagning kan forstås som en konsekvens af egennyttmaksimerende cost-benefit-kalkuler – så er teorien om begrænset rationalitet ikke desto mindre et godt eksempel på, at følelser ofte gøres til en residual kategori ved at konceptualisere dem i modsætning til rationalitet. Også inden for valgforskning diskuteres det ofte, om borgerne er ude af

stand til at tage kompetent stilling til politik på grund af deres følelser. Van der Meer og kolleger beskriver eksempelvis det pessimistiske blik på partiskifttere som: "folk, der ikke træffer beslutninger på et oplyst grundlag, men gennem hjertets passioner" (oversat fra van der Meer et al., 2015: 101).

I denne artikel argumenterer jeg for, at denne opfattelse af borgernes beslutningstagning som et resultat af en kamp mellem fornuft (det rationelle) og følelser (det irrationelle) er problematisk. Følelser (og andre kognitive biases for den sags skyld) bør ikke ses som en residual kategori, hvis primære karakteristika er, at de leder os væk fra "fuld rationalitet" (Boyer og Petersen, 2018: 1). I stedet for er denne artikels hovedargument, at vi som politologer bør inkorporere følelser i vores aktørmodeller, da følelser gennemsyrrer al menneskelig beslutningstagning (Brader og Marcus, 2013; Damasio, 1994; Haidt, 2003; Lodge og Taber, 2013). Politik handler om mennesker, og for at kunne udlede præcise hypoteser om politisk adfærd er det nødvendigt, at vores aktørmodeller baserer sig på antagelser, der er konsistente med eksisterende viden om menneskets psykologi (Nørgaard, 2018: 1; Petersen og Aarøe, 2014: 38).

Artiklen vil i det følgende beskrive, hvorledes en række forskningsmæssige gennembrud har givet et nyt blik på, hvordan følelser former politisk adfærd. Siden firserne er forskning i følelsers betydning steget eksponentielt (Brader, Marcus og Miller, 2011), og særligt i de seneste år har evolutionspsykologien ført til vigtige nye indsigter (fx Haidt, 2003; Petersen et al., 2012; Sell, Sznycer og Al-Shawaf, 2017; Sznycer, Lopez Seal et al., 2017; Aarøe, Petersen og Arce-neaux, 2017). Det evolutionspsykologiske perspektiv på følelser vil også være udgangspunktet for denne artikel,¹ hvor jeg præsenterer en række specifikke følelser (*discrete emotions*), deres såkaldt adaptive funktioner og måden hvorpå de former politiske holdninger og adfærd. Baseret på den aktuelle forskning i følelser konkluderer artiklen ved at adressere en række udbredte misforståelser og omskrive dem til principper for, hvorledes man kan forstå følelsers rolle i politik.

Følelser som fundamentet i menneskelig beslutningstagning

De fleste af os har en intuitiv fornemmelse af, at det er vores bevidste tanker, der er den primære drivkraft bag vores beslutninger. Dette er også en udbredt og generelt udtalt antagelse indenfor politologisk forskning (Lodge og Taber, 2013: 1). I sit skelsættende værk "Descartes fejltagelse" udfordrede neuropsykologen Antonio Damasio (1994) dog denne opfattelse. Han beskriver i sin bog, hvorledes han, som alle andre, oprindeligt havde en forståelse af, at rationelle beslutninger kræver, at fornuft og følelser holdes adskilt som olie og vand (1994: xi). Men gennem sit arbejde med en særlig type af hjerneskadede patienter æn-

drede han opfattelse. Deres hjerneskade lukkede af for deres følelsesmæssige impulser, men deres sprog var stadig fejlfrit, deres viden, IQ og hukommelse var ikke begrænsede, og de kunne stadig løse abstrakte, logiske problemer. Men når de eksempelvis så foruroligende og skræmmende billeder, så følte de intet. Som sådan skulle man forvente, at disse patienter, på grund af deres manglende adgang til deres følelsesmæssige impulser, ville leve op til modellerne for fuld rationalitet. Det var dog ikke tilfældet. Disse personer var ude af stand til at opføre sig på en måde, som var socialt acceptabel og fordelagtig for dem selv. Det ledte Damasio til hypotesen om, at følelser er afgørende for meningsfuld – og for den sags skyld ”rationel” – beslutningstagning. Sidenhen har både hans eget arbejde og en lang række studier indenfor neurovidenskaben (fx Bargh og Chartrand, 1999; Bechara, 2004; Damasio, 2003), socialpsykologien (fx Haidt, 2013) og politisk psykologi (fx Lodge og Taber, 2013; Aarøe, Petersen og Arceneaux, 2017) underbygget pointen om, at følelser spiller en afgørende rolle for vores beslutninger.

I dag er det empirisk veletableret, at hovedparten af al menneskelig beslutningstagning foregår automatisk – ofte kendt som system 1-tænkning (Kahneman, 2012) – hvilket vil sige, at informationsbehandling sker ekstremt hurtigt og på et ubevidst plan. Blot en brøkdel af hjernens automatiske informationsbearbejdning, når vores bevidsthedsniveau, kendt som system 2-tænkning, hvor informationsbearbejdningen er kontrolleret af vores bevidsthed, hvilket er en langsommelig og ressourcekrævende proces (Kahneman, 2012). I et evolutionært perspektiv er vores bevidst kontrollerede tanker udviklet senere end vores automatiske informationsbearbejdningsprocesser (Aarøe, Petersen og Arceneaux, 2017: 277). Vores bevidste sind har ikke adgang til det væld af informationsprocesser, der leder frem til den givne intuition. Vi registrerer blot resultatet af processen på samme måde, som når vi griber en bold, uden at vi er opmærksomme på de komplicerede beregninger, der ligger til grund for, at vi kan gribe bolden (Bargh og Chartrand, 1999; Lodge og Taber, 2013). På samme måde kan irrelevante hændelser, der kan påvirke vores humør, eksempelvis vejret, influere vores politiske vurderinger (Brader, 2012: 202). Ligeledes kan forskellige følelser i sig selv påvirke, i hvilken grad vores bevidste overvejelser aktiveres (Brader og Marcus, 2013).

Særligt Lodge og Tabers indflydelsesrige arbejde (Lodge og Taber, 2013) har demonstreret, hvorledes følelser er afgørende for vores politiske stillingtagen. Alle vores associationer, også dem der er knyttet til politik, har en følelsesmæssig ladning (*affective charge*). Når vi konfronteres med et kendt politisk objekt, eksempelvis kønskvoter eller en minister, aktiveres den følelsesmæssige ladning, og man oplever en umiddelbar velvilje eller modstand mod objektet. Politisk

holdningsdannelse er således i høj grad en proces, der er drevet af følelsesmæssige associationer, der giver os en intuitiv fornemmelse af, hvad vi skal mene, før vi har inddraget vores bevidst kontrollerede tanker. Ifølge Lodge og Taber er de følelsesmæssige associationer generelt retningsgivende for, hvordan vi vurderer nye informationer. Vi bliver med andre ord guidet (eller biased) af vores følelser, når vi skal forholde os til fakta indenfor et politisk emne, som vi føler stærkt for. På denne måde er vi tilbøjelige til at tolke fakta sådan, at det støtter op om vores eksisterende holdninger. Dette er også kendt som retningsbestemt politisk motiveret tænkning (Leeper og Slothuus, 2014; Slothuus, 2017).

Det er dog vigtigt at understrege, at følelser ikke er deterministiske. De skal nærmere ses som motivationsmæssige impulser, der tilskynder os til at mene noget bestemt eller agere på en bestemt måde (Brader, 2012: 194). Hvis vi eksempelvis konfronteres med en velkendt politiker og vi føler en stor modvilje, er vi typisk mest tilbøjelige til at bruge vores bevidste tanker til finde argumenter, der kan bakke vores umiddelbare modvilje op. Men vi kan også gå imod vores umiddelbare intuition, hvis vi får nye informationer, der ikke harmonerer med den umiddelbare følelse, men dette er mentalt krævende og vil ofte være undtagelsen snarere end reglen. Studier peger på, at de borgere, der ikke har stærke følelser knyttet til politik, og som samtidig er tilbøjelige til reflektere over deres umiddelbare følelsesmæssige intuitioner, er bedre rustede til at være objektive (Arceneaux og Vander Wielen, 2018).

Følelser som funktionelle problemløser

En stor del af forskningen har fokuseret på følelsers overordnede valens, dvs. at man har behandlet følelser som enten positive eller negative, hvilket blandt andet gør sig gældende i Lodge og Tabers arbejde. Dog besidder følelser langt flere egenskaber, end hvad man kan indfange ved at opdele dem i positiv og negativ. I de seneste år har man vendt fokus mod såkaldt specifikke følelser (*discrete emotions*), dvs. følelser, der adskiller sig ved deres specifikke funktioner som frygt og vrede snarere end deres overordnede valens (fx Huddy, Feldman og Cassese, 2007; Lerner og Keltner, 2000; Petersen, 2010).

Særligt indenfor evolutionspsykologien er der sket store fremskridt i forståelsen af specifikke følelser. I denne disciplin anses følelser for at være en række specialiserede informations-behandlingsmekanismer, der hver især er skabt af naturlig selektion til at løse specifikke adaptive problemer, som mennesket har stået overfor gennem sin evolutionære historie (Sell, Sznycer og Al-Shawaf, 2017; Sznycer, Al-Shawaf et al., 2017; Sznycer et al., 2018; Sznycer og Lukaszewski, 2019). Konkret aktiveres følelser, når vi udsættes for bestemte informationer (*cues*), der i et evolutionært perspektiv har været forbundet med tilstedeværelsen

af et adaptivt problem, hvilket motiverer til at agere på en måde, der har været befordrende for at løse det adaptive problem. Konkret er følelser en række underliggende mekanismer, der koordinerer andre psykologiske programmer som puls, opmærksomhed, specifikke motivationer etc. for samlet set at kunne løse et adaptivt problem (Cosmides og Tooby 2000). Et eksempel kunne være, når maddiker på vores mad fungerer som et cue om tilstedeværelsen af et adaptivt problem, i dette tilfælde risikoen for infektion og sygdom. Maddikerne aktiverer en følelse af væmmelse, der mindsker vores sult, motiverer os til at undvige maden, rengøre os og evt. kaste op, hvilket i et evolutionært perspektiv har været en effektiv løsning på problemet med infektionssygdomme. Således kan følelser forstås funktionelt. De er løsninger på adaptive problemer.

Det er også værd at klargøre, hvad følelser ikke er. Følelser er *ikke* lig med automatiske psykologiske processer (system 1-tænkning), og de skal ikke defineres som det modsatte af kognitivt kontrolleret informationsbearbejdning. Selvom følelser i vid udstrækning opererer automatisk, så kan vi stadig registrere, når vi eksempelvis føler frygt eller vrede. Desuden determinerer de, som nævnt, ikke vores adfærd, selvom de umiddelbart tilskynder os til en given adfærd. Dertil kommer, at nogen følelser, som frygt, kan lede til mere bevidste tankeprocesser (system 2). Følelser er heller ikke det samme som kognitive biases, der er karakteriseret som situationer, hvor menneskelige psykologiske processer producerer opfattelser af verden, der er systematiske skævvridninger af den objektive virkelighed (Haselton, Nettle og Murray, 2015: 968). Psykologiske biases kan have mange kilder og kan blandt andet påvirkes af følelser. Følelser og deres funktioner er universelle for mennesker, dvs. at de opererer på tværs af kulturer. Det betyder dog ikke, at følelser ikke kan komme til udtryk på en måde, der er betinget af kultur. Stolthed aktiveres eksempelvis af cues om, at man har høj social værdi i andres øjne, men hvad der giver høj social værdi, er betinget af kultur. I én social kontekst kan det være, at man er god til at ride på en hest, og et andet sted kan det være, at man er god til statistik. Således skal følelser forstås interaktionistisk: De er funderet i vores biologi, men aktiveres af vores miljø (Sznycer, Al-Shawaf et al., 2017). Hvor følelseslitteraturen generelt har fokus på at forstå adfærd i en bredere forstand, vil denne artikel have særligt fokus på de aspekter af social adfærd, der er relevant for politik.

De specifikke følelser

I det følgende vil jeg præsentere en række specifikke følelser, deres adaptive funktioner og deres konsekvenser for politisk adfærd. Tabel 1 giver et overblik over en række vigtige følelser, men er ikke en udtømmende liste. Bedrøvelse og taknemmelighed er for eksempel ikke med, da de har fået meget lidt op-

Table 1: Oversigt over specifikke følelser

	Input (Cues)	Output
Frygt	Forhold der truer individets eller værdifulde andres sikkerhed	<ul style="list-style-type: none"> • Skærpet opmærksomhed og åbenhed overfor nye informationer • Motiverer adfærd, der kan beskytte mod objekt, der er genstand for frygten, fx via undvigelse • Øger system 2-tænkning
Entusiasme	Udsigt til opfyldelse af mål	<ul style="list-style-type: none"> • Forstærker tilknytning til mål. Motiverer til adfærd, der fremmer opnåelse af mål • Øger politisk aktivisme • Mindsker system 2-tænkning
Væmmelse/afsky	Objekter der gennem menneskets evolutionære historie har været forbundet med tilstedeværelse af patogener	<ul style="list-style-type: none"> • Motiverer til undvigende adfærd overfor potentielle infektionskilder • Moralsk fordømmelse • Ønsker om afstand til andre mennesker, mindre generaliseret social tillid
Vrede	Personer der forsætligt tillægger andre for lille social værdi	<ul style="list-style-type: none"> • Motiverer til adfærd, der kan skade individ, der er genstand for vreden for at motivere dem til at tillægge individet selv, eller værdifulde andre, højere social værdi • Mindsker system-2-tænkning • Politisk aktivisme • Støtte til politikker, der rammer folk, der er genstand for vrede
Medfølelse	Ikkese selvforskyldt lidelse hos individer man tillægger social værdi	<ul style="list-style-type: none"> • Motiverer til adfærd, der kan lindre eller fjerne lidelse hos socialt værdsatte andre
Beundring	Opfattelse af at andre, man ikke er i konkurrence med, besidder ønskværdige ressourcer eller egenskaber	<ul style="list-style-type: none"> • Motiverer til social læring • Fremmer føjelighed og forsøg på at behage individ, der er genstand for beundring
Misundelse	Opfattelse af at andre, man er i konkurrence med, besidder ønskværdige ressourcer eller egenskaber	<ul style="list-style-type: none"> • Ønske om at fjerne ressourcer eller egenskaber hos det individ, der er genstand for misundelsen
Stolthed	Opfattelsen af at man har høj social værdi i andres øjne	<ul style="list-style-type: none"> • Udnyttelse af social værdi til forfølgelse af egeninteresse • Ønske om at fremvise egenskaber associeret med høj værdi • Motivation til at opnå yderligere social værdi
Skam	Opfattelsen af at man har lav social værdi i andres øjne	<ul style="list-style-type: none"> • Ønske om at gemme sig, selvopofrende adfærd, føjelighed, prosocial adfærd
Skyld	Erkendelsen af at man har forbrudt sig imod vigtige sociale normer, som kan lede til, at man mister social værdi	<ul style="list-style-type: none"> • Ønske om at gemme sig, selvopofrende adfærd, føjelighed, prosocial adfærd

mærksomhed i den politologiske forskning, på trods af at de teoretisk set kan forventes at have stor betydning. Bedrøvelse har blandt andet en depolariserende virkning i intergruppekonflikter som Israel-Palæstina-konflikten (Gur, Ayal og Halperin, 2021). Væmmelse (*disgust*) er også en følelse, artiklen ikke behandler, da læsere vil kunne få en mere dybdegående introduktion på dansk ved at læse Aarøe og Petersens bogkapitel (2017; se også Aarøe, Osmundsen og Petersen, 2016). Eftersom forskningen i de forskellige følelsers betydning er omfattende, vil denne artikel kun være en introduktion til bestemte følelsers betydning for politisk adfærd.

Det er værd at bemærke, at størstedelen af følelserne i tabellen (med undtagelse af frygt, entusiasme og væmmelse) er karakteriseret ved at være tilpasninger til problemer, der specifikt knytter sig til livet i sociale grupper. Disse følelser kaldes ofte de sociale følelser. Konkret gælder det vrede og alle følelserne nedenfor i tabel 1. Vores forfædre har kontinuerligt stået overfor problemer af social karakter, som hvorledes goderne skulle fordeles, hvordan antisociale individer skulle behandles, og hvem der skulle være leder (Petersen, 2015: 50). Sociale problemer som disse aktiverer et væld af sociale følelser, der giver individet stærke intuitioner om, hvordan man skal omgås andre mennesker. Sociale følelser er afgørende for vores succes som art, da de gør det intuitivt for os at samarbejde og sanktionere folk, der ikke lever op til de sociale normer. På den baggrund har Bowles og Gintis (2013) kaldt mennesket ”den samarbejdende art” i deres berømte bog af samme navn. Individer som udelukkende handlede efter, hvad der gavnede dem selv på bekostning af andre – vi kunne kalde dem de ”egennyttmaksimerende” eller ”egoistiske” individer – havde svært ved at klare sig, da andre mennesker ikke var villige til at hjælpe og forsvare dem. Rent altruistiske individer havde det også svært, da de var mere sårbare overfor at lade sig udnytte af andre. Således udviklede mennesket sig som det, vi kan karakterisere som varsomt samarbejdende væsener. Vi er ivrige efter at hjælpe andre mennesker, som vi opfatter som prosociale, og vi ønsker at straffe dem, vi anser for at være antisociale. Vores sociale følelser, som eksempelvis medfølelse og vrede, regulerer i høj grad disse grundlæggende tilbøjeligheder (Gintis, 2000; Hibbing og Alford, 2004; Petersen, 2012). Mere grundlæggende reguleres de sociale følelser af en fundamental enhed, sindet kontinuerligt og ubevidst tager bestik af: *social værdi*, den man tillægger sig selv og andre (Sznycer og Lukaszewski, 2019). Det skal dog understreges, at de såkaldt ikkesociale følelser som frygt, væmmelse og entusiasme, der ikke er specifikke evolutionære tilpasninger til det sociale liv, også har afledte konsekvenser for social ageren.

Frygt

Frygt (og angst som typisk behandles under et i litteraturen) er formentlig den mest studerede følelse indenfor politisk psykologi (Brader og Marcus, 2013: 177). Frygts funktion er at beskytte individet mod farer (Smith og Lazarus, 1990: 619). Frygt genereres af et følelssystem, der scanner omgivelserne for cues, der kan indikere, at fare er på færde, såsom pludselige høje lyde. For at beskytte individet mod farer har frygt en række adfærdsmæssige konsekvenser. For det første betyder aktiveringen af frygt, at ens vanetænkning brydes, opmærksomheden skærpes, og ens motivation til at søge informationer, der er relevante for faren, øges (Brader og Marcus, 2013: 178). Når folk føler frygt, bliver deres opfattelser af risici også mere pessimistiske (Lerner og Keltner, 2001). Amerikanere, der følte frygt i forbindelse med Irak-krigen, var eksempelvis mere tilbøjelige til at se krigen som risikabel og mindre tilbøjelige til at støtte den, i modsætning til dem der følte vrede (Huddy, Feldman og Cassese, 2007). Studier har også vist, at frygt generelt fører til, at borgerne støtter politikker, der beskytter dem mod det, de frygter (Albertson og Gadarian, 2015). Frygt påvirker også holdningsdannelseprocessen i sig selv. Et eksperimentelt studie af Ted Brader (2005) har vist, at hvis politiske kampagner benytter sig af urovækkende musik og billeder, bliver borgerne mere åbne overfor nye informationer og mere påvirkelige. Et andet studie har vist, at frygt også kan gøre folk mere informationssøgende, hvilket kan betyde, at de lærer mere. Dette har ledt til en debat om, hvorvidt frygtsomme borgere er gode borgere (Valentino et al., 2008). Albertson og Gadarian argumenterer i deres bog *Anxious politics* (Frygtens politik) for, at selvom angst godt kan få borgerne til at handle fornuftigt, så kan stor angst i befolkningen også betyde, at folk støtter op om politikker, der i sidste ende underminerer demokratiet (2015: 138).

Entusiasme

Entusiasme er en rar følelse, man oplever, når man tror, at ens mål er indenfor rækkevidde. Entusiasmes funktion er at give ekstra energi til at nå målet (Poggi, 2007), og følelsen er relateret til og måles ofte sammen med håb og glæde (Brader og Marcus, 2013: 176). Hvis folk udsættes for politiske kampagner med opløftende musik og billeder, så øger følelsen af entusiasme folks tilbøjelighed til at forlade sig på deres eksisterende overbevisning fremfor nye informationer, når de skal tage politisk stilling, og de udtrykker også større villighed til at stemme (Brader, 2005). Studier har også vist, at entusiasme er forbundet med forskellige former for politisk deltagelse og aktivisme (fx Brader, 2005; Groenendyk og Banks, 2014). Der er mindre forskning i de politiske kilder til entusiasme, men et studie har vist, at en stærk partiidentitet snarere end stærke

politiske holdninger er den drivende kraft bag entusiasme for at deltage politisk (Huddy, Mason og Aarøe 2015).

Medfølelse

Medfølelse er formentlig et af de klareste eksempler på, at vi mennesker ikke blot er "rationelt egennyttmaksimerende", da medfølelse motiverer os til at hjælpe andre, selvom det involverer en omkostning for os selv (Goetz, Keltner og Simon-Thomas, 2010). Begrebet medfølelse omtales ofte synonymt med empati, men der er den væsentlige forskel, at empati ikke er en følelse, men *evnen* til at kunne leve sig ind i andres følelser. Dog vil mennesker med høj grad af empati oftere opleve medfølelse (Feldman et al., 2020: 345). Grundlæggende udløses medfølelse, når andre mennesker lider, hvilket skaber en prosocial motivation til at fjerne lidelsen hos dem, man føler medfølelse med (Haidt, 2003). Men medfølelse er samtidig en ganske selektiv følelse. Lidelse hos andre er ikke en tilstrækkelig betingelse for, at vi føler medfølelse. Vores tilbøjelighed til at føle medfølelse med andre er i høj grad betinget af, hvorvidt man tillægger andre social værdi, eksempelvis personer fra vores indgruppe. Folk vil heller ikke være lige så tilbøjelige til at føle medfølelse med folk, de anser for selv at være ansvarlige for at være havnet i problemer (Petersen et al., 2012).

Fordi medfølelse motiverer til at hjælpe folk i nød, har det konsekvenser for eksempelvis holdninger til økonomisk ulighed og sociale ydelser. Surveyundersøgelser på tværs af en lang række lande har vist, at folk, der er disponerede for at føle medfølelse, er mere tilbøjelige til at støtte op om økonomisk omfordeling (Sznycer, Lopez Seal et al., 2017). Folk føler også medfølelse og ønsker at hjælpe kontanthjælpsmodtagere, når de anses for at være uden ansvar for deres egen situation (Petersen et al., 2012). Ofte har medfølelse og empati været fremhævet som løsningen på problemet med såkaldt affektiv politisk polarisering, hvor partitilhængere oplever en stærk modvilje mod politiske modstandere. Et nyt studie af Simas, Clifford og Kirkland (2020) viser dog, at folk med høj grad af empati, der netop har en stærk kapacitet til at føle medfølelse, faktisk er de mest affektivt polariserede. Empatiske amerikanere er altså mere tilbøjelige til at favorisere deres eget parti (deres indgruppe), og de føler stærke negative følelser, endda skadefryd, overfor politiske modstandere (deres udgruppe), hvilket understreger medfølelses selektive karakter.

Vrede

Modsat medfølelse er vrede en følelse, der motiverer folk til at påføre andre omkostninger. Vredes funktion er at løse det adaptive problem, at andre tillægger en selv, eller andre man værdsætter, mindre værdi, end man føler er berettiget

(Sell, 2011). Ved at signalere vrede og dermed at man er indstillet på at gøre det omkostningsfuld for den person, man er vred på, så tilskynder man vedkommende til at behandle en selv og andre bedre i fremtiden. Vrede motiverer folk til at reagere på oplevelsen af uretfærdighed (Haidt, 2003: 856), mindsker følsomheden overfor ricisi og gør således folk mere risikosøgende (Huddy, Feldman og Cassese 2007; Lerner og Keltner 2001). Vrede har også den konsekvens, at folk bliver mindre modtagelige overfor argumenter og politiske appeller, der ikke harmonerer med deres overbevisning. Således er vrede en vigtig drivkraft i politisk motiveret tænkning (Brader, 2012; Suhay og Erisen, 2018). Folk, der føler vrede overfor kontanthjælpsmodtagere, er også mere tilbøjelige til at ville gøre det sværere for dem at modtage ydelser (Petersen et al., 2012) og jo mere folk føler vrede mod kriminelle personer, jo mere ønsker de at straffe dem (Petersen, 2010). Vrede har en stærkt mobiliserende effekt, således at folk, der oplever politisk vrede, oftere bliver politisk aktive (Groenendyk, 2011; Smith, Cronin og Kessler, 2008; Valentino et al., 2011).

Misundelse og beundring

Misundelse og beundring er begge følelser, vi oplever, når vi sammenligner os med andre, der klarer sig bedre end os selv (Fiske, Cuddy og Glick 2007). Misundelse er en følelse, der udløses i situationer, hvor andre har ressourcer, der stiller den anden person relativt bedre end os i såkaldte nulsumsspil, dvs. situationer, hvor den enes fordel er en andens ulempe (Sznycer, Lopez Seal et al. 2017). Chefens anerkendelse af en kollega kan således skabe misundelse, hvis man ser kollegaen som en konkurrent. Omvendt oplever man beundring, når andre besidder egenskaber eller ressourcer, som man selv efterstræber, og hvor der ikke er nogen former for social konkurrence involveret. Mennesker motiveres til at lære fra dem, de beundrer, samt til at knytte sociale bånd og samarbejde med dem. Man er også mere tilbøjelig til at være mere føjelig over for mennesker, man beundrer. Desuden er sociale hierarkier mere stabile, hvis folk beundrer dem, der er øverst i hierarkiet (Onu, Kessler og Smith, 2016; Sweetman et al., 2013). Undersøgelser har vist, at folk, der ofte oplever misundelse, er mere tilbøjelige til at støtte økonomisk omfordeling (McClendon, 2018; Sznycer, Lopez Seal et al., 2017). Folk, der misunder de rige, er også mere tilbøjelige til at støtte højere skatter, og omvendt er beundring forbundet med modstand mod at beskatte de rige (Hansen, 2021).

Stolthed, skyld og skam

Den sidste gruppe af følelser, der vil blive præsenteret, kaldes ofte for de selvbevidste følelser. De knytter sig til det fundamentale menneskelige behov for at

have social værdi i andres øjne. Stolthed genereres af et psykologisk system, der har til formål at motivere individet til at opnå høj social anseelse og udnytte de muligheder, der er forbundet hermed (Sznycer, Al-Shawaf et al., 2017). Skyld og skam behandles ofte som det samme, men der er den grundlæggende forskel, at skyld aktiveres, når individet erkender over for sig selv, at han/hun har ikke har levet op til vigtige sociale normer, hvor skam aktiveres, når individet oplever, at ens sociale værdi falder i andres øjne (Robertson et al., 2018). For at genoprette ens sociale værdi og undgå social udstødelse gør skyld og skam individet føjelig og ydmyg og mere prosocial (de Hooge, Breugelmans og Zeelenberg, 2008; Robertson et al., 2018). Stolthed og skam er centrale for at forstå, hvorledes mennesker navigerer i hierarkier (Durkee, Lukaszewski og Buss, 2019). En række studier underbygger, at skyld og skam gør folk prosociale og mindre tilbøjelige til at forfølge deres egeninteresse, når det gælder politiske holdninger og adfærd. Folk, der føler skyld over, hvordan sorte behandles i USA, er eksempelvis mere tilbøjelige til at bakke op om politikker, der gavner sorte. Et andet studie viser, at når borgere mister sociale ydelser fra det offentlige, så er følelsen af skyld forbundet med en lavere tilbøjelighed til at indsende klager og tage kontakt til ansatte i administrationen (Bell, Christensen og Hansen, 2021). Omvendt er folk, der sjældent føler skyld og skam, mindre tilbøjelige til at følge coronaretningslinjerne (Nivette et al., 2021). I et felteksperimentelt studie undersøgte Panagopoulos (2010), hvorvidt breve til vælgere, der enten havde til formål at vække skam eller stolthed, kunne mobilisere dem til at stemme. Både appeller til skam og stolthed var virksomme, men hvor stolthed kun virkede effektivt hos vælgere, der i forvejen var tilbøjelige til at stemme (*high propensity voters*), så havde skam en motiverende effekt uanset stemmetilbøjelighed.

Diskussion: et nyt blik på følelsers rolle i politik

Baseret på de indsigter, som er præsenteret i artiklen, vil jeg runde artiklen af med at omskrive en række udbredte misforståelser til nogle generelle principper, der bør forme vores tilgang til at forstå og studere følelser og deres konsekvenser for politisk adfærd. Disse er præsenteret i tabel 2.

Klassiske modeller indenfor politisk adfærd baserer sig på en uudtalt antagelse om, at borgernes holdningsdannelse er drevet af bevidste tanker. John Zallers (1992) klassiske værk antager for eksempel, at folk bevidst gransker deres hukommelse for relevante overvejelser, når de skal tage stilling til politik. Det nye blik på følelser giver et andet perspektiv på holdningsdannelse ved at gøre op med tanken om, at politisk holdningsdannelse og adfærd udspiller sig i et følelsetomt vakuum. Tværtimod er alle vores ubevidste associationer ladet med følelser, der påvirker vores politiske holdninger. Den næste centrale misforstå-

Table 2: En ny tilgang til at forstå følelser i politik

Princip	Det traditionelle blik	Det nye blik
1	Holdninger og adfærd er primært drevet af bevidste ræsonnementer	Beslutningsprocesser er primært drevet af følelser
2	Følelser er kognitive begrænsninger	Følelser er specialiserede psykologiske tilpasninger til at håndtere adaptive problemer
3	Følelser er enten negative eller positive	Der er mange specifikke følelser, der har distinkte funktioner
4	Følelser varierer tilfældigt og uforudsigeligt	Følelser varierer med tilstedeværelsen af de specifikke input, der udløser dem
5	Følelser er irrationelle og fører til dårlige beslutninger	Følelser er effektive til at løse adaptive problemer, men kan lede på afveje i situationer, der ikke matcher det adaptive problem
6	Følelser er ødelæggende for demokratisk adfærd	Følelser kan både fremme og hæmme demokratisk adfærd

else i litteraturen er, at følelser er begrænsninger eller fejlslutninger i det menneskelige kognitive apparat. Den nyeste viden på området har givet anledning til at vende denne antagelse på hovedet. Følelser er tværtimod højt specialiserede psykologiske mekanismer, der er formet af et evolutionært selektionspres, der gør det intuitivt for os at håndtere adaptive problemer, der blandt andet knytter sig til det sociale liv. Når vi føler medfølelse med sårbare grupper i samfundet, når vi beundrer politikere, når vi misunder dem, der har mere end os, og når vi bliver vrede på folk, der forbryder sig mod fællesskabet, så giver det os en stærk intuition om, hvad vi skal mene, og hvor vi hører til politisk. Således er følelser med til at engagere os politisk og gør det nemmere for os at navigere politisk.

For teoretisk at kunne udnytte det store analytiske potentiale, der ligger i følelserlitteraturen, er det også vigtigt at betone princip 3. Følelser besidder ikke blot en positiv eller negativ valens. De er derimod distinkte problemløsere, da følelser af samme valens kan have modsatrettede konsekvenser. Dette gælder eksempelvis, når vrede gør folk mere risikosøgende, og frygt gør folk mere risi-

koaverse. Hvis vi som politologer ønsker at skabe en bedre forståelse for politisk adfærd, bør vi derfor anlægge et perspektiv på følelser, der tager udgangspunkt i deres distinkte funktioner. I mange år var forskere tilbageholdende med at benytte følelser som en decideret tilgang til at forstå politisk adfærd. Dette kan formentlig tilskrives, at følelser ofte er blevet anset for at være mystiske, flygtige og præget af tilfældige udsving. På den måde virkede det ikke oplagt at underkaste dem videnskabelig granskning (Brader og Marcus, 2013: 165). Men hvis vi tager udgangspunkt i den voksende viden om følelsers funktion, er antagelsen den modsatte: Følelser varierer systematisk med tilstedeværelsen af de specifikke cues, der indikerer tilstedeværelsen af det adaptive problem, følelsen er tilpasset til at løse. Man kan tage holdninger til kontanthjælp som eksempel. Holdningen til dette emne er som nævnt påvirket af medfølelse og vrede. Disse følelser svinger ikke tilfældigt, men varierer med tilstedeværelsen af mentale billeder, der blandt andet påvirkes af mediehistorier om, hvorvidt kontanthjælpsmodtagere er ramt af sygdom (uforskyldt lidelse → medfølelse) eller er dovne og lader andre forsørge sig (tillægger fællesskabet utilstrækkelig værdi → vrede). Således tilbyder forskningen i følelsers funktioner en række indsigter, der kan benyttes til at udlede testbare hypoteser om, hvorledes folk vil være tilbøjelige til at agere, når de står over for et givet problem.

I den nye forståelse af følelser er det også vigtigt at adressere den klassiske opfattelse af, at følelser gør os irrationelle. Eftersom følelser er en integreret del af al menneskelig beslutningstagning, er det ikke frugtbart at sætte dem i modsætningsforhold til rationalitet. Følelser er specialiserede psykologiske mekanismer, der motiverer til en given adfærd, der igennem menneskets evolutionære historie har fungeret som løsningen på adaptive problemer. Som Damasio arbejder også tydeligt viste, kan vi ikke foretage meningsfulde valg uden vores følelser, men det betyder ikke, at følelser ikke kan lede os på afveje. Dels kan vi reagere på cues, der ikke giver et fyldestgørende billede af virkeligheden, for eksempel mediernes præsentationer af enkeltsager. Der kan også opstå mismatches i den forstand, at vores følelser aktiveres af noget, der er irrelevant i en moderne kontekst. Et eksempel kunne være, når politiske ledere beundres for egenskaber som fysisk styrke og dominans, der var relevante igennem vores evolutionære historie, men som er irrelevante i dag (Bøggild og Laustsen, 2016). En anden mulighed kunne være, når følelser aktiveres af informationer med lav sandhedsværdi som fake news og konspirationsteorier.

Det sidste punkt vedrører den klassiske opfattelse af, at følelser ikke hører til i politik, da de underminerer god demokratisk adfærd. Der er uden tvivl mange eksempler på, at følelser kan forstærke nogle tendenser, som vi vil anse for at være problematiske i et normativt perspektiv. Tendensen til, at vælgerne ikke

vurderer fakta og argumenter objektivt, men fortolker dem, så de støtter op om deres eksisterende holdninger – såkaldt motiveret tænkning (Leeper og Slothuus, 2014) – bliver forstærket, når vælgerne er vrede (Suhay og Erisen, 2018). Vrede gør også folk mindre kompromissøgende, hvilket ellers er essentielt i politik. I den forstand kan vrede ses som et demokratisk onde, men omvendt er vrede også afgørende for, at folk reagerer, når de oplever politisk uretfærdighed (Haidt, 2003: 854), og bliver politisk aktive (Brader, 2012), så i den forstand er vrede også et demokratisk gode. Et andet eksempel er skyld og skam. I mange år havde man primært fokus på de problematiske aspekter af disse følelser. De er både dybt ubehagelige og kan i yderste konsekvens være forbundet med depression, og de fleste vil formentlig anse udskamning for at være en problematisk politisk kommunikationsstrategi. De færreste vil ønske sig, at skyld og skam fylder mere i vores samfund. Men omvendt er skyld og skam afgørende for at få os til overholde sociale normer og udbedre skaderne, hvis vi svigter andre (fx de Hooge, Breugelmans og Zeelenberg, 2008). Således er et vigtigt nyt princip for forståelsen for følelsers rolle i politik, at følelser både kan fremme og hæmme demokratisk adfærd.

Jeg vil runde af med at komme ind på, hvordan den voksende viden om følelsers rolle i politik også synliggør, hvilke områder der har brug for mere forskning. Mens forskningen har haft et stort fokus på frygt, vrede og entusiasme, så er der til gengæld overraskende få studier, der har undersøgt betydningen af beundring og misundelse. Dette på trods af, at disse følelser har stor betydning for, hvorledes folk agerer i statushierarkier samt folks villighed til at samarbejde med andre, der er bedre stillet end dem selv. Skam og skyld er ligeledes eksempler på følelser, som forskningen har haft tendens til at overse, selvom de har betydning for at forstå, hvorfor folk accepterer underordnede social positioner, agerer selvopofrende og går imod deres umiddelbare egeninteresser. En andet centralt spørgsmål vedrører det komplekse samspil mellem ubevidste og kognitivt kontrollerede holdningsdannelsesprocesser og deres implikationer for retningsbestemt (biased) politisk motiveret tænkning og dermed borgernes demokratiske kompetencer (Leeper og Slothuus, 2014). Er borgerne mindre tilbøjelige til at følge deres parti blindt og i stedet tage selvstændig stilling til politiske spørgsmål, hvis de er mindre følelsesmæssigt involverede og mere motiverede til at reflektere? Hvor dette er en tese i nogen studier (Arceneaux og Vander Wielen, 2018), så peger andre studier på, at visse følelser som frygt kan gøre borgerne mere reflekterede (Redlawsk, Civettini og Emmerston, 2010; Valentino et al., 2008). Således er en vigtig vej til at blive klogere på dette spørgsmål at klarlægge, hvilke specifikke følelser der er involveret i politisk holdningsdannelse. Endelig er det vigtigt at forholde sig til, hvorledes

vi bedst kan måle følelser. Det er til stadighed mest almindeligt at benytte selvrapporterede mål. De væsentligste fordele ved denne tilgang er, at de ikke involverer store omkostninger, og det er muligt præcist at differentiere mellem forskellige distinkte følelser. For at håndtere udfordringer med *social desirability bias* og forskelle i folks evner til at identificere deres egne følelser, kan man også benytte menneskelig kodning af andres følelser eller forskellige fysiologiske mål som puls, ansigtselktromyografi og hjernescanninger med flere. Udover at disse metoder er dyre, så er ulempen ved fysiologiske mål, at de kan virke kunstige for deltagerne, da de ofte kræver et laboratorium. Endelig er de ikke velegnede til at differentiere mellem distinkte følelser, hvorfor de typisk bliver brugt til at undersøge følelser indenfor en valenstilgang (fx Bakker, Schumacher og Rooduijn, 2020; se Brader og Marcus, 2013 for en bredere diskussion af måling af følelser).

Konklusion

Følelsers rolle i politik har været diskuteret siden demokratiets fødsel i det antikke Grækenland. De seneste årtiers forskning i følelser har givet anledning til et langt mere nuanceret syn på følelser, der rækker langt ud over en forståelse af følelser som det modsatte af ”rationalitet”. Følelser er uomgængelige i vores demokrati, da de gennemsyrrer al menneskelig beslutningstagning. Det store spørgsmål for os politologer er derfor ikke længere, hvornår følelser spiller en rolle, og hvordan vi kan undgå, at de påvirker os – for det gør de. Spørgsmålet er snarere, hvilke specifikke følelser der er på spil, hvilken styrke de har, og om vi er tilbøjelige til at handle på dem uden nærmere refleksion, eller om vi bruger vores refleksioner til at understøtte vores følelsesmæssige intuitioner eller til at granske dem kritisk. Ved at inkorporere følelser i politologiske aktørmødelles kan vi udlede testbare hypoteser om, hvordan individer (og grupper) vil være tilbøjelige til at reagere i forskellige situationer og dermed gøre os klogere på politisk adfærd på tværs af politologiske subdiscipliner, der trods alt har det til fælles, at de alle har behov for at gøre sig antagelser om individet.²

Noter

1. Andre tilgange omfatter *appraisal* teori og *affective intelligence* teori. Disse tilgange og den evolutionspsykologiske tilgang er på mange måder konsistente og bygger på mange af de samme indsigter. For en diskussion af disse, se Brader og Marcus (2013).
2. Forfatteren takker afdelingen for politisk sociologi på Aalborg universitet, Julian Christensen, Casper Sakstrup og to anonyme reviewers for konstruktive kommentarer.

Litteratur

- Albertson, Bethany og Shana Kushner Gadarian (2015). *Anxious politics: Democratic citizenship in a threatening world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Arceneaux, Kevin og Ryan J. Vander Wielen (2018). *Taming intuition: how reflection minimizes partisan reasoning and promotes democratic accountability*. New York: Cambridge University Press.
- Bakker, Bert N., Gijs Schumacher og Matthijs Rooduijn (2021). Hot politics? Affective responses to political rhetoric. *American Political Science Review* 115 (1): 150-164.
- Bargh, John A. og Tanya L. Chartrand (1999). The unbearable automaticity of being. *The American Psychologist* 54 (7): 462-479.
- Bechara, Antoine (2004). The role of emotion in decision-making: Evidence from neurological patients with orbitofrontal damage. *Brain and Cognition* 55 (1): 30-40.
- Bell, Elizabeth, Julian Christensen og Kristina Jessen Hansen (2021). Resistance or capitulation? How discrete emotions shape citizens' interactions with the administrative state. Unpublished manuscript.
- Bowles, Samuel og Herbert Gintis (2013). *A cooperative species: Human reciprocity and its evolution*. 1st paperback print. Princeton: Princeton University Press.
- Boyer, Pascal og Michael Bang Petersen (2018). Folk-economic beliefs: An evolutionary cognitive model. *Behavioral and Brain Sciences* 41: e158.
- Brader, Ted (2005). Striking a responsive chord: How political ads motivate and persuade voters by appealing to emotions. *American Journal of Political Science* 49 (2): 388-405.
- Brader, Ted (2012). The emotional foundation of democratic citizenship", pp. 193-216 Adam J. Berinsky (red.), *New directions in public opinion*. New York: Routledge.
- Brader, Ted og George E. Marcus (2013). Emotion and political psychology, pp. 165-204 i *The Oxford handbook of political psychology*. New York: Oxford University Press.
- Brader, Ted, George E. Marcus og Kristyn. L. Miller (2011). Emotion and public opinion, pp. 384-401 i Robert Y. Shapiro og Lawrence R. Jacobs (red.), *Oxford handbook of American public opinion and the media*. Oxford: Oxford University Press.
- Bøggild, Troels og Lasse Laustsen (2016). An intra-group perspective on leader preferences: Different risks of exploitation shape preferences for leader facial dominance. *The Leadership Quarterly* 27 (6): 820-837.
- Cosmides, Leda og John Tooby (2000). Evolutionary psychology and the emotions, pp. 91-115 i Michael Lewis og Jeannette M Haviland-Jones (red.), *Handbook of emotions*. New York: Guilford.
- Damasio, Antonio R. (1994). *Descartes' error: Emotion, reason, and the human brain*. New York: Putnam.
- Damasio, Antonio R. (2003). *Looking for Spinoza: Joy, sorrow, and the feeling brain*. 1st ed. Orlando: Harcourt.

- de Hooge, Ilona E., Seger M. Breugelmans og Marcel Zeelenberg (2008). Not so ugly after all: When shame acts as a commitment device. *Journal of Personality and Social Psychology* 95 (4): 933.
- Durkee, Patrick K., Aaron W. Lukaszewski og David M. Buss (2019). Pride and shame: Key components of a culturally universal status management system. *Evolution and Human Behavior* 40 (5): 470–478.
- Feldman, Stanley, Leonie Huddy, Julie Wronski og Patrick Lown (2020). The interplay of empathy and individualism in support for social welfare policies. *Political Psychology* 41 (2): 343–362.
- Fiske, Susan T., Amy J.C. Cuddy og Peter Glick (2007). Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence. *Trends in Cognitive Sciences* 11 (2): 77–83.
- Gintis, Herbert (2000). Strong reciprocity and human sociality. *Journal of Theoretical Biology* 206 (2): 169–179.
- Goetz, Jennifer L., Dacher Keltner og Emiliana Simon-Thomas (2010). Compassion: An evolutionary analysis and empirical review. *Psychological Bulletin* 136 (3): 351–374.
- Groenendyk, Eric (2011). Current emotion research in political science: How emotions help democracy overcome its collective action problem. *Emotion Review* 3 (4): 455–463.
- Groenendyk, Eric W. og Antoine J. Banks (2014). Emotional rescue: How affect helps partisans overcome collective action problems. *Political Psychology* 35 (3): 359–378.
- Gur, Tamar, Shahar Ayal og Eran Halperin (2021). A bright side of sadness: The depolarizing role of sadness in intergroup conflicts. *European Journal of Social Psychology* 51: 68–83.
- Haidt, Jonathan (2003). The moral emotions, pp. 852-870 i R. J. Davidson, Klaus R. Scherer og H. H. Goldsmith (red.), *Handbook of affective sciences*. Oxford: Oxford University Press.
- Haidt, Jonathan (2013). *The righteous mind: Why good people are divided by politics and religion*. New York: Vintage Books.
- Hansen, Kristina Jessen (2021). Greed, envy, and admiration: The distinct nature of public opinion about redistribution from the rich. Unpublished manuscript.
- Haselton, Martie G., Daniel Nettle og Damian R. Murray (2015). The evolution of cognitive bias, pp. 1-20 i David M. Buss (red.), *The handbook of evolutionary psychology*. Hoboken: John Wiley og Sons, Inc. <http://doi.wiley.com/10.1002/9781119125563.evpsych241> (10. juni 2021).
- Hibbing, John R. og John R. Alford (2004). Accepting authoritative decisions: Humans as wary cooperators. *American Journal of Political Science* 48 (1): 62–76.

- Huddy, Leonie, Lilliana Mason og Lene Aarøe (2015). Expressive partisanship: Campaign involvement, political emotion, and partisan identity. *American Political Science Review* 109 (1): 1–17.
- Huddy, Leonie, Stanley Feldman og Erin Cassese (2007). On the distinct political effects of anxiety and anger, pp. 202-230 i W. Russell. Neuman, George E. Marcus, M. MacKuen og Ann N. Crigler (red.), *The affect effect: Dynamics of emotion in political thinking and behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kahneman, Daniel (2012). *Thinking, fast and slow*. London: Penguin Books.
- Leeper, Thomas J. og Rune Slothuus (2014). Political parties, motivated reasoning, and public opinion formation: Parties and motivated reasoning. *Political Psychology* 35 (S1): 129–156.
- Lerner, Jennifer S. og Dacher Keltner (2000). Beyond valence: Toward a model of emotion-specific influences on judgement and choice. *Cognition og Emotion* 14 (4): 473–493.
- Lerner, Jennifer S. og Dacher Keltner (2001). Fear, anger, and risk. *Journal of Personality and Social Psychology* 81 (1): 146–159.
- Lodge, Milton og Charles S. Taber (2013). *The rationalizing voter*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://ebooks.cambridge.org/ref/id/CBO9781139032490> (21. april 2014).
- McClendon, Gwyneth H (2018). *Envy in politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Nivette, Amy et al. (2021). Non-compliance with COVID-19-related public health measures among young adults in Switzerland: Insights from a longitudinal cohort study. *Social Science og Medicine* 268: 113370.
- Nørgaard, Asbjørn Sonne (2018). Human behavior inside and outside bureaucracy: Lessons from psychology”. *Journal of Behavioral Public Administration* 1 (1): 1–16.
- Onu, Diana, Thomas Kessler og Joanne R. Smith (2016). Admiration: A conceptual review”. *Emotion Review* 8 (3): 218–30.
- Panagopoulos, Costas (2010). Affect, social pressure and prosocial motivation: Field experimental evidence of the mobilizing effects of pride, shame and publicizing voting behavior. *Political Behavior* 32 (3): 369–386.
- Petersen, Michael Bang (2010). Distinct emotions, distinct domains: Anger, anxiety and perceptions of intentionality. *The Journal of Politics* 72 (2): 357–365.
- Petersen, Michael Bang (2012). Social welfare as small-scale help: Evolutionary psychology and the deservingness heuristic. *American Journal of Political Science* 56 (1): 1–16.
- Petersen, Michael Bang (2015). Evolutionary political psychology: On the origin and structure of heuristics and biases in politics. *Political Psychology* 36 (S1): 45–78.
- Petersen, Michael Bang og Lene Aarøe (2014). Politisk psykologi – de næste skridt. *Politik* 17 (3): 38–48.

- Petersen, Michael Bang, Daniel Sznycer, Leda Cosmides og John Tooby (2012). Who deserves help? Evolutionary psychology, social emotions, and public opinion about welfare. *Political Psychology* 33 (3): 395–418.
- Poggi, Isabella (2007). Enthusiasm and its contagion: Nature and function, pp. 410–421 i Ana C. R. Paiva, Rui Prada og Rosalind W. Picard (red.), *Affective computing and intelligent interaction*. Lecture Notes in Computer Science. Berlin: Springer. http://link.springer.com/10.1007/978-3-540-74889-2_36 (9. november 2020).
- Redlawsk, David P., Andrew J. W. Civettini og Karen M. Emmerson (2010). The affective tipping point: Do motivated reasoners ever ‘get it’? *Political Psychology* 31 (4): 563–593.
- Robertson, Theresa et al. (2018). The true trigger of shame: Social devaluation is sufficient, wrongdoing is unnecessary. *Evolution and Human Behavior* 39 (5): 566–573.
- Sell, Aaron N. (2011). The recalibrational theory and violent anger. *Aggression and Violent Behavior* 16 (5): 381–389.
- Sell, Aaron N., Daniel Sznycer og Laith Al-Shawaf (2017). The grammar of anger: Mapping the computational architecture of a recalibrational emotion. *Cognition* 168: 110–128.
- Shafran, JoBeth, Bryan D. Jones og Connor Dye (2020). Bounded rationality in public administration, i *Oxford research encyclopedia of politics*. Oxford: Oxford University Press. <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1460> (10. november 2020).
- Simas, Elizabeth N., Scott Clifford og Justin H. Kirkland (2020). How empathic concern fuels political polarization. *American Political Science Review* 114 (1): 258–269.
- Slothuus, Rune (2017). Politisk motiveret tænkning, pp. 281–300 i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten: Folketingsvalget 2015*. København: Djøf Forlag.
- Smith, Craig A. og Richard S. Lazarus (1990). Emotion and adaptation, pp. 609–637 i L.A. Pervin (red.), *Handbook of personality: Theory and research*. New York: Guilford. https://www.researchgate.net/profile/Craig_Smith11/publication/232438867_Emotion_and_Adaptation/links/00463536ae7d206717000000.pdf (13. juli 2020).
- Smith, Heather J., Tracey Cronin og Thomas Kessler (2008). Anger, fear, or sadness: Faculty members’ emotional reactions to collective pay disadvantage. *Political Psychology* 29 (2): 221–246.
- Suhay, Elizabeth og Cengiz Erisen (2018). The role of anger in the biased assimilation of political information. *Political Psychology* 39 (4): 793–810.
- Sweetman, Joseph, Russell Spears, Andrew G. Livingstone og Antony S.R. Manstead (2013). Admiration regulates social hierarchy: Antecedents, dispositions, and effects on intergroup behavior. *Journal of Experimental Social Psychology* 49 (3): 534–542.

- Sznycer, Daniel et al. (2018). Cross-cultural invariances in the architecture of shame. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115 (39): 9702–9707.
- Sznycer, Daniel og Aaron W. Lukaszewski (2019). The emotion–valuation constellation: Multiple emotions are governed by a common grammar of social valuation. *Evolution and Human Behavior* 40 (4): 395–404.
- Sznycer, Daniel, Laith Al-Shawaf et al. (2017). Cross-cultural regularities in the cognitive architecture of pride. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114 (8): 1874–1879.
- Sznycer, Daniel, Maria Florencia Lopez Seal et al. (2017). Support for redistribution is shaped by compassion, envy, and self-interest, but not a taste for fairness. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114 (31): 8420–8425.
- Valentino, Nicholas A. et al. (2011). Election night’s alright for fighting: The role of emotions in political participation. *The Journal of Politics* 73 (1): 156–170.
- Valentino, Nicholas A., Vincent L. Hutchings, Antoine J. Banks og Anne K. Davis (2008). Is a worried citizen a good citizen? Emotions, political information seeking, and learning via the internet. *Political Psychology* 29 (2): 247–273.
- van der Meer, Tom WG, Erika van Elsas, Rozemarijn Lubbe og Wouter van der Brug (2015). Are volatile voters erratic, whimsical or seriously picky? A panel study of 58 waves into the nature of electoral volatility (The Netherlands 2006–2010). *Party Politics* 21 (1): 100–114.
- Zaller, John (1992). *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aarøe, Lene og Michael Bang Petersen (2017). Evolution, psykologi og vælgeradfærd – den politiske betydning af bekymringer for infektioner, pp. 109-129 i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten: Folketingsvalget 2015*. København: Djøf Forlag.
- Aarøe, Lene, Mathias Osmundsen og Michael Bang Petersen (2016). Distrust as a disease avoidance strategy: Individual differences in disgust sensitivity regulate generalized social trust. *Frontiers in Psychology* 35 (4): 450–474.
- Aarøe, Lene, Michael Bang Petersen og Kevin Arceneaux (2017). The behavioral immune system shapes political intuitions: Why and how individual differences in disgust sensitivity underlie opposition to immigration. *American Political Science Review* 111 (2): 277–294.